

שיעורי סיכום וחזרה הלי עירובין

שיעור 3- האסור המותר והחיוב ברשויות שבת (סי' שמו - שמוז)

א. פתיחה

אחרי שבסימן שמה עסקנו בהגדרת הרשויות השונות, אפשר לעסוק בדינים. הכותרות של השו"ע משמעותיות (מחלוקת מי כתבם - ונראה שאת רובם כתב המחבר עצמו. עי' עין יצחק (יוסף) ח"ג עמ' תקעה). הכותרת של סימן שמו היא: "דיני עירובין מן התורה" ושל סימן שמוז: "על איזה הוצאה חייב מן התורה". כלומר, אנחנו עוסקים בשני סימנים אלו ביסודות הבסיסיים של ה'מה' וה'איך', או במילים אחרות הפעולה וצורתה, או במילים אחרות - פעולה ופועל. סימן שמו עוסק ב'מה', מהי הפעולה (ולא איך מבצעים אותה) בשלשה אופנים - מה חייב, מה אסור מדרבנן ומה מותר. סימן שמוז עוסק ב'איך', איך מבצעים את הפעולה עליה דברנו בסימן שמו, במילים אחרות איך מתחייבים.

כמובן שיש נגיעות בין שני התחומים בתוך כל אחד מהסימנים, אבל זוהי ההגדרה הכללית.

ב. רשויות דאורייתא

כמו שכבר למדנו יש ארבע רשויות לשבת, בסימנים שלנו נתייחס אליהם כשלוש רשויות. כלומר: רשות דאורייתא, רשות דרבנן, מקום פטור.

ונתחיל מהרשויות דאורייתא - כלומר רשות היחיד ורשות הרבים ומהפעולה, כלומר ה'מה'. ויש לנו חמשה מקרים בסימן: מרה"ר לרה"י ולהיפך, מרה"ר לרה"י דרך מקום פטור ולהיפך, העברת ד' אמות ברה"ר, החלפה דרך מקום פטור, מאסקופה לרה"י.

1. מרה"ר לרה"י - אומרת הגמרא במסכת שבת (ו א): "אין מוציאין מרשות היחיד זו לרשות הרבים זו, ואין מכניסין מרשות הרבים זו לרשות היחיד זו; ואם הוציא והכניס, בשוגג - חייב חטאת, במזיד - ענוש כרת, ונסקל". וזה פשוט וכך פסק השו"ע בסי' שמו סעי' א: "מן התורה אין חייב אלא במוציא ומכניס וזורק ומושיט מרה"י לרה"ר או מרה"ר לרה"י". אני לא מתייחס לארבעת הדוגמאות של השו"ע (מוציא, מכניס, זורק, מושיט) כ'איך' כרגע אלא כ'מה' - כולם דוגמאות להעברה מרה"ר לרה"י ולהיפך, ואין משמעות כרגע לזה שהוא זורק או מושיט. בהמשך כשנעסוק באיך נראה שיכול להיות לזה משמעות.

2. מרה"ר לרה"י דרך מקום פטור ולהיפך - במקרה הזה ה'מה' וה'איך' שלובים יחד ומגדירים זה את זה. והכונה תתבאר מיד.

חכמים וכן עזאי חולקים (בשבת ה ב) מה הדין באדם שהוציא מרשות היחיד לרשות הרבים ועבר בדרך בכרמלית (שמדאורייתא היא מקום פטור). יסוד המחלוקת היא האם מהלך כעומד. כלומר, על מנת להתחייב צריך שפעולת ההוצאה תכלול שני שלבים, עקירה והנחה (וזה האיך שנדבר עליו בהמשך), האם כשאדם הולך זה נחשב להנחה? לדעת בן עזאי כן! זוהי הנחה, אדם שהולך מרשות היחיד למקום פטור ומשם לרה"ר, פטור, כי עשה עקירה ברה"י והנחה במקום פטור ואח"כ עקירה ממקום פטור והנחה ברה"ר. לדעת חכמים חייב, כי ההליכה אינה הנחה, וזה שהוא עובר דרך מקום פטור לא מעלה ולא מוריד מהעובדה שהייתה עקירה ברה"י והנחה ברה"ר.

אך, אם זרק מרה"י לרה"ר או להיפך, אומר רבי יוחנן שבן עזאי יודה. כי לא הייתה הנחה במקום פטור בשום שלב.

הראשונים חולקים כמי הלכה. הרא"ש (שבת פ"א ס"ז ז) כותב: "משמע שרב אלפס פוסק כבן עזאי ותמיה לי אמאי פסיק כיחידאה ואי משום דרבי יוחנן קאמר ומודה בן עזאי בזורק אין זו הוכחה שכן דרך האמוראין לפרש דברי התנאים אף על פי שאין הלכה כמותן ונראה דהלכה כרבנן וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות שבת המוציא מרשות הרבים לרשות היחיד ועבר על מקום פטור ביניהם בהליכתו חייב שמהלך אינו כעומד". וכך סוברים גם רבינו יונה והר"ן.

הב"י מבאר שגם הרי"ף פוסק להלכה כחכמים ושאינו בזה מחלוקת ולכולי עלמא מהלך אינו כעומד. והשו"ע פסק זאת בסימן שמו (סע' א): "אבל העומד ברה"י ומוציא או מכניס או מושיט זורק לרה"ר דרך מקום פטור או איפכא חייב".

המשנה ברורה (ס"ק ה) מעיר שיש אופן שבו יהיה פטור- אם עמד באמצע במקום פטור, שעומד ודאי נחשב כעומד שהוא כמניח במקום פטור וממילא אין עקירה ברה"י והנחה ברה"ר.

3. העברת ד' אמות ברה"ר- המעביר ד' אמות ברה"ר חייב (שו"ע שם) וגם המקור של זה הוא מהברייתא בשבת ו א. ונעסוק בזה בהמשך כשנגדיר איך מתחייבים. וכן בשיעור הבא, כי עיקר הדיון בזה הוא בסימן שמוט.

4. החלפה דרך מקום פטור- במסכת שבת (ח ב): "דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני רשות היחיד ולבני רה"ר לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו". והטעם מפורש ברש"י שם כדי שלא יבואו להוציא מרה"ר לרה"י ולהיפך בגלל הזלזול הנגרם להלכות שבת בעשיית מלאכה באופן זה.

השו"ע מביא את המקרה הזה אחרי מקרה 2 וכותב: "וכן לא יעמוד אדם על מקום פטור ויקח תפץ מיד מי שעומד ברה"ר ויתננו למי שעומד ברה"י או איפכא".

המשנה ברורה (ס"ק ו) מעיר שהלשון 'וכן' לא מדויקת כי במקרה זה אע"פ שאסור לעשות כך, לא חייבים, שהרי לא הייתה עקירה והנחה מרשות לרשות. אך בשער הציון (ס"ק ו) הוא מביא שיש בזה מחלוקת ראשונים- האם במקרה בו לא נח כלל אצל האדם העומד במקום פטור, אלא מיד העביר

חייב או פטור. לדעת רש"י והרמב"ם פטור. לדעת רבינו חננאל על פי הראב"ד חייב. לדעת רבינו חננאל על פי מהרש"א פטור כדעת רש"י והרמב"ם.

5. מאסקופה לרה"י- בהגהות מרדכי במסכת שבת (רמז תנ) הביא מראב"י שכתב שאין להכניס מאסקופת הבית לתוך הבית, אלא רק מאותו חלק באסקופה שנשאר בתוך הבית אחרי שהדלת נסגרת. טעם הדבר הוא שלא כל האסקופות הן רה"י, שהרי לחלקן אין קירוי ד' טפחים, או שאין מחיצות וכדומה, ואם נתיר באסקופה שהיא רה"י להכניס ממנה לבית יבואו לטעות ולהכניס גם מאסקופה שאינה רה"י.

מאידיך הבית יוסף הביא תשובה ארוכה משבלי הלקט בשם ר"ח ורש"י ממנה עולה שמותר להכניס לבית מרה"ר דרך האסקופה אם היא מקום פטור. ובסוף התשובה הביא את דברי רבינו אביגדור שכתב: "ועל אסקופותינו שאינן גבוהות מן הקרקע עשרה טפחים ולא רחבות ארבעה טפחים מותר להצניע המפתח בין הדלת לאסקופה ומקום פטור הוא". רמ"א בדרכי משה כותב שני הסברים מדוע לא חשש שזה רה"י- או שאין לאסקופה משקוף ולכן אין לחשוש שיש בקירווי ארבעה טפחים. או שלדעתו מדקדקים לא לעשות קירווי של ארבעה טפחים ואז הוא חולק על המרדכי.

רמ"א פסק כמרדכי לחומרה.

מה הדין של האסקופה? תלוי בצורתה:

א. אינה גבוהה שלשה טפחים- לרמ"א יש לה הדין שלפניה, אם פתוחה לרה"ר הרי היא רה"ר אם פתוחה לכרמלית היא כרמלית. לגר"א מאחר ויש לה מחיצות לא נעשית רה"ר לעולם, ורק בכרמלית אמרינן מצא מין את מינו וניעור.

ב. גבוהה שלשה טפחים- מאחר ומדובר באסקופה כזו שאינה רחבה ארבעה, היא אמורה להיות מקום פטור. אלא שבסוף סימן שמה למדנו מחלוקת ראשונים אם יש מקום פטור בכרמלית, לרש"י יש ולרמב"ם ור"ן אין- אלא מצא מין את מינו וניעור. ורמ"א חשש לשיטה זו. ופה (סי' שמו סעי' ג) הוסיף רמ"א וחשש לסוברים שכל רה"ר שלנו היום היא כרמלית (כי אין ס' ריבוא כמו שלמדנו בסימן שמה סעי' ז), ואם כן אסקופה בטלה לכרמלית שלפניה והרי היא כרמלית. כלומר רמ"א צירף כאן שתי שיטות ראשונים לחומרא.

ג. רחבה יותר מארבעה טפחים אך אין לה מחיצות- גם במקרה זה דינה כרשות שלפניה.

6. זורק מרה"ר לרה"ר דרך רה"י- המשנה ברורה (סי' שמו ס"ק ח) מביא מהגמרא בתחילת מסכת שבת: "הזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע או מרה"י לרה"י ורה"י באמצע פטור ואם הלך החפץ שתי אמות ברה"ר זה ושתי אמות ברה"ר שמעבר השני ה"ז חייב שהרשויות מצטרפות. המושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר בדיוטא אחד [ר"ל ששני רה"י עומדים בצד אחד לאורך רה"ר ורה"ר מפסיק בין שני רשות היחיד] אפילו למעלה מיו"ד שהוא מקום פטור חייב בשני דיוטות [דהיינו ששני רה"י עומדים זה כנגד זה] פטור והיינו אפילו למטה מיו"ד".

ג. רשויות דרבנן

ברשות דרבנן- כרמלית, יש חמשה מקרים שנידונים בסימן: מרה"י או הרבים לכרמלית, העברת ד' אמות בכרמלית, החלפה דרך מקום פטור, מכרמלית לכרמלית, מקרפף לכרמלית:

1. מרה"י או הרבים לכרמלית- המקרה הראשון והפשוט ביותר, מקורו גם כן בברייתא בשבת (ו) א): "ואין מוציאין מתוכה לרשות הרבים ולא מרשות הרבים לתוכה, ואין מכניסין מרשות היחיד לתוכה, ולא מתוכה לרשות היחיד, ואם הוציא והכניס - פטור". וזה פשוט ונפסק להלכה בראשונים ובשו"ע (סי' שמו סע' א): "וחכמים אסרו מכרמלית לרה"י או לרה"ר או מהם לכרמלית". והמשנה ברורה מבאר (על פי רש"י שם) את מהות הגזירה: "דהוא דמיא קצת לרה"ה שאין מחיצות ומ"מ אינו ר"ה דלאו להילוכא דרבים עבידא. ולכן גזרו עליו חכמים שלא להוציא ולהכניס ממנו בין לרה"ה ובין לרה"י כדי שלא יבאו להתיר אף מרה"י לרה"ה".

2. העברת ד' אמות בכרמלית- יש בזה שני מקרים. כרמלית שהיא חומרא על מקום פטור טכרמלית שהיא חומרא על רה"י.

א. חומרא על מקום פטור- גם זה בברייתא בשבת שם: "אבל ים ובקעה ואיסטוונת והכרמלית אינה לא כרשות הרבים ולא כרשות היחיד, ואין נושאים ונותנים בתוכה, ואם נשא ונתן בתוכה פטור". ופירש רש"י: "אין נושאים ונותנים בתוכן כלומר: אין מטלטלין בהן אלא בתוך ארבע, משום דדומין לרשות הרבים, וגזרו בהן רבנן אטו רשות הרבים". וגם בזה נעסוק שוב בסימן שמט, שם פסק השו"ע שאסור לטלטל פחות פחות מארבע אמות גם בכרמלית, ומדוע? לכאורה זה גזירה לגזירה? תשובה לזה, בשיעור הבא.

ב. חומרא על רה"י- במסכת עירובין (סז ב) אומרת הגמרא: "קרפף יתר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות". וכן הוא שם (כג ב). וההסבר הוא: "אף דמן התורה הוא רה"י לכל דבר כיון שיש לו מחיצות והזורק מתוכו לרה"ה חייב ומרה"י לכרמלית הלא אסור להוציא וכנ"ל מ"מ כאן התירו שאם נאסור זה יסברו שהוא רה"י גמור ואין שם כרמלית עליו כלל ויבואו לטלטל בכולו כשאר רה"י ומתוך זה יבואו שאר אנשים לטלטל גם ברה"ה כי דומה זה קצת לרה"ה כיון שהוא גדול ולא הוקף לדירה וע"כ נתנו עליו חכמים דין שאר כרמלית לענין זה שמותר להוציא ממנו לכרמלית אחר כגון בקעה וכיוצא בזה" (משנה ברורה ס"ק יז).

3. להחליף דרך מקום פטור: במסכת עירובין (פז א) מובאת ברייתא בה יש מחלוקת בין ת"ק (חכמים) לרשב"ג. על הברייתא יש קושיה והגמרא מביאה מספר העמדות כדי ליישב את הקושיה. הראשונים חולקים מהי ההעמדה הנכונה. ונבאר:

הברייתא אומרת כך: "אמת המים העוברת בין החלונות, פחות משלשה - משלשל דלי וממלא, שלשה - אין משלשל דלי וממלא. רבן שמעון בן גמליאל אומר: פחות מארבעה - משלשל דלי וממלא. ארבעה - אין משלשל דלי וממלא". על מה מדובר פה? אם המחלוקת היא מה הרוחב של אמת המים,

הרי זו מחלוקת בגדר כרמלית ומדוע במקום אחר אמר רב דימי בשם רבי יוחנן שאין כרמלית פחות מארבעה? הרי זו מחלוקת?

את הקושיה הזו הגמרא מיישבת בשתי דרכים.

א. מדובר במקרה בו יש באמת המים שיעור כרמלית. בצד אמת המים יש אדמה מוגבהת, שהיא מקום פטור, המחלוקת בין ת"ק לרשב"ג היא האם יש מקום פטור ביותר מג' טפחים. אבל שניהם מסכימים שמותר להחליף ממקום פטור לכרמלית ומשם לרה"י ולהיפך. התירוץ הזה מעורר שאלה, כי למדנו שלא מחליפים מרשות לרשות דרך כרמלית? אלא- בדבר זה יש מחלוקת בדעת רבי יוחנן. לדעת רב דימי- רבי יוחנן מתיר להחליף מרשות דאורייתא לדרבנן דרך מקום פטור ולא אסר אלא מרשות דאורייתא לרשות דאורייתא. לדעת זעירי- רבי יוחנן אסר להחליף אף מרשות דרבנן לרשות דאורייתא דרך מקום פטור.

ב. רב אשי מסביר שהמחלוקת בין ת"ק לרשב"ג היא בכלל בגדרי לבוד. מדובר שעשה מחיצה לאמת המים אבל היא פרוצה באמצע, כלומר יש מחיצה צמוד לכל אחד מגדות האמה והמחיצות אחת מול השנייה, אבל לא מגיעות אחת לשנייה. לת"ק (חכמים) לבוד זה עד ג' טפחים ולכן ביותר הרי זה כאילו אין כאן מחיצה והאמה היא כרמלית ואסור לקחת ממנה לרה"י. לרשב"ג לבוד זה עד ארבעה טפחים ויש כאן מחיצה והאמה היא רה"י.

הראשונים חלוקים על איזה תירוץ לסמוך :

לדעת הרי"ף (עירובין כד ב) יש לסמוך על התירוץ הראשון, ובמחלוקת בין רב דימי לזעירי להכריע כרב דימי- ולכן לשיטתו מותר לטלטל מרה"י למקום פטור ומשם לכרמלית ולהיפך. וכך הסביר המגיד משנה את שיטת הרמב"ם (פטי"ו מהל' שבת הל' כ). [רבינו יונתן על הרי"ף שם מבאר שדעת הרי"ף אינה אלא במקרה בו מקום הפטור לא יוגדר כחורי רשות היחיד. והוא נותן שנתי אפשרויות בהן מקום הפטור יוגדר כחורי רה"י: א. כאשר יש גדר בין שתי חצרות, ובגדר יש חורים- אסור להחליף דרכם. ב. כותל בין שני בתים שגובהו פחות מעשרה טפחים. צ"ב מדוע זה לא מקום פטור אלא חורי רה"י. השו"ע לא הביא מגבלות אלו]

לדעת רז"ה (עירובין כט א) יש לסמוך על התירוץ השני, תירוצו של רבינא, וממילא מעולם לא שמענו חילוק בדין להחליף בין רשויות דאורייתא לרשויות דרבנן- ולכן אסור להחליף אפילו מרה"י למקום פטור ומשם לכרמלית. וכמותו פסקו הראב"ד (שם) והרשב"א.

השו"ע כתב את שתי הדעות: "ולהחליף דרך מקום פטור ברשויות דרבנן, יש אוסרים ויש מתירים". והמשנה ברורה (ס"ק ח) מסביר שיש בזה שתי ציורים: א. שאדם עומד על מקום פטור נוטל מאדם שעומד ברשות ביחיד ונותן לעומד בכרמלית- ובמקרה זה לדעת המתירים, גם תתקיים מחלוקת הראשונים שהזכרנו מקודם- האם במקרה בו לא נח כלל אצל האדם העומד במקום פטור, אלא מיד העביר מותר או אסור. לדעת רש"י והרמב"ם יהיה מותר. לדעת רבינו חננאל והראב"ד יהיה אסור. ולאוסרים יהיה אסור אפילו אם נח בינתיים. ב. הציור השני, שאדם אחד נוטל מרה"י ומניח על מקום פטור ונוטל משם ומניח בכרמלית.

4. מכרמלית לכרמלית- כתב המרדכי (שבת רמז ריט): "מותר להוציא מים לבקעה פחות מארבע אמות דכולה כרמלית חדא היא והכי איתא פרק מי שהוציאוהו מכרמלית לכרמלית לא מטלטלין בתמיה והתיר רבינו תם (תוספות פרק הדר דף סז ב) בגינה אחת יתירה מבית סאתים שלא הוקף לדירה לטלטל מתוכה לחוץ הואיל ואין רשות הרבים גמורה עוברת לשם לפניה כגון סרטיא ופלטיא אלא כרמלית והתיר להטמין המפתח תוך הגינה אף על פי שעומד בחוץ ונותן בתוך הגינה או נוטל מתוכה לחוץ והכי משמע הכא ופרק מי שהוציאוהו".

והשו"ע פסק זאת בסעי' ב

5. מקרפף לכרמלית- בעירובין (סז ב) הגמרא מבררת שברשות היחיד שחכמים עשוה כרמלית¹ והחמירו בה שיהיה אסור לטלטל בה ד' אמות, כפי שראינו לעיל. הקילו בה מצד אחר שיהיה מותר להעביר ממנה לכרמלית ומכרמלית אליה. בניגוד לרשות היחיד רגילה שאסור להעביר ממנה לכרמלית. והטעם, שאם היו אוסרים להעביר ממנה לכרמלית, היו טועים בה וסוברים שהיא רשות היחיד ומותר לטלטל בה ד' אמות. ומדוע העדיפו חז"ל להחמיר בטלטול ד' אמות ולא בהעברה? שטלטול ד' אמות שכיח והעברה לא שכיח.

ומאחר שזהו הסברה, חילוק בין שכיח ללא שכיח, סובר המגיד משנה בדעת הרמב"ם שהדין נכון רק בים ולא בשאר כרמלית. אבל הבית יוסף חולק על המגיד משנה ומבאר שדעת הרמב"ם היא שבכל כרמלית הדין כך, והרמב"ם אמר ים כי חזר אחרי לשון הברייתא.

ע"פ זה כתבו התוס' (שם ד"ה ומאלי) והרא"ש (עירובין פ"ז סי' י) בשם ר"ת וכן כתב המגיד משנה בשם הרשב"א: "אם יש גינה יתירה מסאתים ולא הוקפה לדירה ובקעה לפניה מותר לעמוד לפניה וליקח המפתח מן הבקעה ולסגור אותה ולהחזיר המפתח אליו".

6. מכרמלית לאסקופה- גם זה יוצא מהמרדכי שהזכרנו לעיל. שאם יש בין כרמלית לכרמלית אסקופה שיש לה גדרי רה"י אסור להעביר מכרמלית לכרמלית דרכה. רמ"א (סעי' ג) מפרט באיזה אופנים האסקופה הופכת לרה"י ולא נחשבת כרמלית, ויש שני אופנים שנים בזה: גבוהה עשרה ורחבה ארבע, יש לה שתי מחיצות וביניהן ארבעה טפחים וקירווי ארבעה טפחים. הביאור הלכה מביא את קושיית המגן אברהם על רמ"א, שפה הצריך שתי מחיצות זו כנגד זו ובסימן שסא פסק שרק כששתי המחיצות דבוקות זה רה"י. מג"א מתרץ שרמ"א החמיר בשס"א. אליה רבא מתרץ לחלק בין מפולש לרה"י שאז צריך מחיצות סמוכות לבין לא מפולש לרה"י שאז די שתי מחיצות זו כנגד זו. גר"א מתרץ שמעיקר הדין די במחיצה אחת להחשיב רה"י כי הדלת נחשבת למחיצה השנייה, ורמ"א נקט אורחא דמלתא.

¹ ואיזו היא? זה קרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה. והשאלה היא מה הגבול. הביאור הלכה (ד"ה קרפף) דן בזה. בגמרא עירובין (סז ב) מבואר שאפילו רחב כור או כוריים נחשב רה"י גמור מדאורייתא. ונחלקו הראשונים: לדעת תוס' אפילו אלף כור נחשב רה"י גמור מדאורייתא לדעת ריטב"א בשם רמב"ן- דווקא כור או כוריים כי בעינן שיהיו המחיצות ניכרות לדעת רשב"א- ודאי יש שיעור כלשהו, אך צ"ע מהו. לדעת רמב"ן (אליבא דהבנת הביאור הלכה)- כדעת התוס'. אלא שיש חילוק בין מחיצות שנעשו מאליהן לנעשו בידי אדם. [הביאור הלכה מוכיח שכן דעת הרמב"ן ודלא כריטב"א].

7. ממקום שיש שלש מחיצות לכרמלית- בביאור הלכה (ד"ה ומתר להוציא) הביא מתוס' שבת ט שמותר להוציא ממקום שיש שלש מחיצות לכרמלית, שלמרות שמדאורייתא הוא רה"י גמור, מדרבנן הרי הוא כרמלית וכפי שאמרו בקרפף.

ד. מקום פטור

החלק האחרון שנתייחס אליו בסימן שמו הוא מקום פטור. את מה ששייך ברשות זו לגבי יחסים בין רשויות אחרות כשהוא ביניהם כבר הבהרנו עד כאן. כעת נזכיר רק את הדין הפשוט בברייתא בשבת (ו א) שמותר להוציא מרה"ר למקום פטור ומרה"י למקום פטור ולהיפך. וכך פסק השו"ע בסעי' א.

ה. עקירה והנחה

עכשיו אנחנו מגיעים ל'איך', מהו אופן הפעולה בה אדם מתחייב כשהוא מעביר חפץ מרשות לרשות. "מן התורה אינו חייב אלא כשעוקר חפץ מרשות היחיד והניחו ברשות הרבים או איפכא" (שו"ע סי' מז סעי' א).

ההגדרה של עקירה והנחה, אינה דווקא עקירה מהקרקע והנחה בקרקע, הרי כבר ראינו מקודם שיש מחלוקת אמוראים אם מהלך נחשב כעומד, ואם הוא כעומד הרי הוא כמניח ואע"פ שהדבר בידו ולא הונח בארץ. ולכן מבארים הראשונים והאחרונים, והביאם המשנה ברורה (סי' שמוז ס"ק ב): "דע דשם עקירה לאו דוקא כשעוקר החפץ מע"ג קרקע ממש אלא אפילו אם היה החפץ מונח בבגדיו שלבוש בהן מע"ש ונטלו משם ופשט ידו לחוץ והניחו ברה"ג" כחייב דמה שהיה מונח מתחלה בכיסו חשוב כמונח ע"ג קרקע דבגדים שהוא לבוש בהן בטלין לגבי גופו והנחת הגוף כהנחת חפץ דמיא וממילא כשנטלו משם חשוב עקירה. וכן כשהיה החפץ מונח בידו ברה"י מע"ש ופשט ידו לחוץ והניחו שם ג"כ חייב דמה שהיה מונח מתחלה בידו חשיב כמונח ע"ג קרקע דיזו וגופו דבר אחד הוא וכן בכל זה לענין הנחה וכמו שיבואר לקמיה".

הגמרא בשבת (ג א) לומדת את זה מפסוק- "תניא, רבי אומר: מעם הארץ בעשתה - העושה את כולה ולא העושה את מקצתה, יחיד ועשה אותה - חייב, שנים ועשו אותה - פטורין. איתמר נמי, אמר רבי חייא בר גמדא: נזרקה מפי חבורה ואמרו בעשתה - יחיד שעשאה חייב, שנים שעשאוה פטורין".

האבני נזר (סי' פט) מחדד שזו הגדרה מהותית במלאכות שבת- כדי להתחייב צריך לעשות מלאכה, והמלאכה לא נחשבת מלאכה עד שלא מסתיימת. וכמו כן צריך לעשות גם את ההתחלה, כלומר כדי להתחייב צריך לעשות מלאכה שלמה.

אבל- אע"פ שלא חייבים ולא עוברים על דאורייתא באופן זה, אסור לעשות כך. והאחרונים מסתפקים מהו האיסור, האם זה מדין חצי שיעור ואז אסור מדאורייתא, או גזירה דרבנן שמא יבוא לעשות מלאכה שלמה.

אמנם, יש מציאות שבה יש שני אנשים אבל רק אחד מהם פועל, ואז כמובן שאותו אחד יתחייב כי עשה מלאכה שלמה. כפי שכתב הטור: "אבל אם עקר חפץ מרה"ר והכניסו לתוך ידו של חברו. או שנטלו מתוך יד חברו בפנים והוציאו, העומד בחוץ חייב והעומד בפנים פטור".

ועל המקרה הזה אומר המגן אברהם שאם ידו של חברו היתה מעל עשרה טפחים, פטור שהרי הניח במקום פטור ולא ברה"ר. והמשה ברורה הביא שיש חולקים בזה.

אמנם, כתבו התוס' (ג א ד"ה בבא) והרא"ש (שבת פ"א סי' א) והר"ן, שאותו אחד שלא עושה פעולה, אסור לו להשתתף במעשה ולהחזיק בידיו על מנת שהשני יוציא, מדין לפני עור, שמכשיל את חברו.

והמשנה ברורה (ס"ק ז) מבאר שבאיסור זה יש אופן של דאורייתא ואופן של דרבנן. אם החוטא לא יכול לחטוא ללא עזרת השני, הרי זה איסור דאורייתא. אם ביכולתו לחטוא הרי זה איסור דרבנן (ובשער הציון מעיר שזה במקרה בו אין בידו למונעו, אך אם בידו למונעו הרי זה חיוב דאורייתא לאפרושי מאיסורא).

ומתוך דין זה עולה שאסור להשאיל לחשוד על השבת כלים שיכול לעשות בהם מלאכה, אלא אם כן אפשר לתלות שיעשה בהם רק מלאכת היתר ואין לתלות אלא בדבר מצוי אלא אם כן יש בזה מפני דרכי שלום שאז תולים גם בדבר שאינו מצוי).

והמשנה ברורה מביא מהגמרא עוד מקרה של שנים שעשוהו - שאחד זרק והשני רץ ותפס באויר, שניהם פטורים. הראשון - עשה רק עקירה ולא הנחה. השני פטור שעשה רק הנחה.

ואם הזורק עצמו רץ לתפוס - הגמרא מסתפקת, אפשר שחייב כי עשה עקירה והנחה. אולם אפשר שההנחה עלי מתחייבים היא זו שנולדה בשעת העקירה וכאן שניה את המצב.

*המשנה ברורה (ס"ק ח) מביא עוד מקרה מהגמרא בו יש חידוש במהות העקירה. מי שלקח מים מרה"י לרה"ר חייב שעשה עקירה, כי המים כולם נחשבים לדבר אחד והם מונחים בקרקע. מאידך מי שלקח פירות שצפו על המים ברה"י והניח ברה"ר פטור כי לא היתה כאן עקירה, הפירות לא היו מונחים. ממילא צריך להגיד שמה שאמרנו מקודם לגבי אדם, זה כי הוא נחשב מונח על הקרקע ומה שעליו בטל אליו, משא"כ הפירות לא בטלים למים.